№ 28 Փետրվարի 27 (Մարտի 11) · 1879 Փետրվարի 27 (Մարտի 11) № 28

ՈՒԹԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

Տարեկան գինը 10 ռուբլի, կես տարվանը 6 ռուբլի

Թերթը լույս է տալիս ամեն օր

Խմբագրատունը բաց է առավոտեան 10—3 ժամ (Բացի կիրակի և ազգ տոներից)

Ստացողներին ընդունվում է ամեն յոթերորդ

Ստացողներին համար վճարում են իրականությունը բաներին 2 կոպեկ

ՄՇԱԿ

Տպագրվում է Թիֆլիսում Հայոց Լեզվի Խմբագրատան մեջ

Ստացողներին գիրում են ուղղեկ Редакція „Мшакъ"

ԽՄԲԱԳԻՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԿԱՐԳՄԻՑ

Խնդրում ենք այս տարվա մեր բաժանորդներին շուտով հասցնել խմբագրությունը «Մշակի» բաժանորդագրությունը։ Խնդրում ենք նորապես մեր անցեալ տարվա մի քանի բաժանորդներին, որոնց մոտ ապառիկներ են մնացել, ուղարկել խմբագրությունը իրանց վրա մնացած ապառիկները։

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Պետք հաճախել ենք։—Ներքին տեսություն։—Նամակ Խարբերդից։ Ներքին լուրեր։—Ռուսաստան։—Ֆրանսիա։—Մշակներ։—Ստամբուլ։—Ցեղասպանություն։—Բանաստեղծություն։—Հանգիստ քուն։

ՄԻՆՉ ՀԱՄԱԶԱՅՆ ԵՆՔ

«Մշակի» № 26-ի մեջ մենք յայտնեցինք այն միտքը, որ հարկաւոր է որ և է բարեգործական նպատակի նուիրել այն գումարը, որ մնացել է ալաշկերտցի գաղթականներին օգնելու համար կազմված մնացած ժողովի ձեռքում։

Իսկ «Кавказъ» լրագիրը բազմաց անելով մեր առաջնորդությունից, համաձայնություն է վերաբերվել գէպի մեր յայտնած միտքը։

Էհա ինչ է ասում նուա լրագիրը։

«Էլոյանցով այդ հարցի վրա ուշի լայն ուսումնասիրությունից, կարելի է կարծել որ ամեն տեսակ բարեգործական նպատակ, որ ուշքի առաջ կունենայ ազգի շահերը, կը բաւականացնի այդ փողերի նուիրատուներին։ Այդց որովհետև այդ փողերը կազմված են Ալաշկերտի հայերի անուան տեսակ, մենք կարծում ենք, որ այդ գումարով կարելի էր հիմնել մի քանի ստիպենդիաներ ալաշկերտցի հայերի անուանով, և ստիպենդիաներին վերցնել նոյն իսկ Ալաշկերտի ազգաբնակությունից։ «Բարեսիրական ընկերություն» որի մասնաւոր նպատակն է ազգի լուսաւորությունը, կարող էր յանձն առնել կատարել այդ ազատաւէտ գործը։»

Մենք կատարելապէս համաձայնում ենք ուսուցչի առաջարկությունը, բայց թոյլ կը տանք մեզ նշել, որ «Բարեսիրական ընկերություն» թերեւս դեռ մի նոր ընկերություն է, թերեւս դեռ հարկաւոր է շուտով առնել, թերեւս դեռ կարող է ոչնչանալ։ Մենք կարծում ենք, թէ նրան կամենում ենք ոչնչի, թ՞ելի ենք ասում մանրամասնում նրա իրաւունքները։ Ընկերությունն ամբողջ գրասենեակը, որով նա ապէսոր է գործ կատարի և ոչնչանալիքն հանելի ամբողջ Խարբերդ, գուցէ մի տասնչորսականն էլ չէ կազմում այն գումարի, որ այս բարեգործիս կոչ մեր թերթիս մասնաւորապէսի ձեռքում։ Իրենց նուիրելով ընկերությանը այդ տասը հազար բուրլ գումարը այն պայմանով որ այդ փողը միմիայն ալաշկերտցիների ուսման հանար գործ ածվի, մենք կը գտանոտէինք «Բարեսիրական ընկերություն» գոյություն ունենալ միմիայն Ալաշկերտի հայ ազգաբնակությունն հանար, իսկ մնացած Խարբերդցիներն օգնել միայն այն փոքրաքանակներով, որոնք առաջվում են ամեն տեղերի հայերի միանգամայն նուիրատուությունից։

Լաւ լաւ չէր լինի նուիրել մասնաւորապէսի ձեռքում ունեցած գումարը մի և նոյն «Բարեսիրական ընկերություն», բայց ոչինչ պայմաններով չը սահմանափակել նրա գործունեությունը ազատությունը։

Այն ժամանակ «Բարեսիրական ընկերությունը» առանձնապէս այդ անուանի նշանաւոր գումարը, Հնարաւոր կարելի էր պայման դնել որ այդ փողերի մէջ յայտնի մասը միայն գործ դրվէր ալաշկերտցի հայ մանուկների ուսման գործի համար։

Անկարգ չենք համարում նկատել այստեղ որ ռուս լրագիրը մի կէտի մէջ սխալ կերպով է հասկացել մեր միտքը։ Մենք ասացինք որ կարելի էր նոյնպէս այդ փողերով հիմնել թերթ։ Նա գրել է «Արդարամիտ» ընկերություն ապէս մի նոր ընկերություն, բայց երբէք չէինք առաջարկի նուիրել այդ փողերը նոյն իսկ Խարբերդի «Արդարամիտ» ընկերությունը, համոզված լինելով որ դա կատարելապէս ապարդիւն կը լինէր։ Խարբերդի ընկերությունը

ԲԱՆԱՍՏԻՐԱԿԱՆ

ՀԱԼԻՒՆ ՓՈՒՈՒԶԸ *)

—

I

Այս յոգնատանջը գրեկոս պատմությունը եղած են. սակայն հանգամանքը։ Ներքին տարուս բանիցի 31-ին քրտի անգամներս մոգոցիցանք քրտերը ուրիշ տուն անգամներս գիտմամբ. փոսն էի տրմնան տունը ոչ միայն փոքր, նեղ է և քան առատատաղ (առէլ) ունի, այլ և նոցա տարեսփամանենքէն և պատերէն ոչնչալս տարուցի ցուրտ քուցաց, որ նմանները անհնար է նոցա մէջ քաղաքց մամ մի անգ անդարտ նստելու, եթէ յուզեա տարեցաս. (ДСЕМБРЕМЪ) առանց։ Այս պատմառաս. անգամներս տրդէն վաղուց տրուցել էինք, բնչ կարգ ցնի, այս տունը թողնել և ուրիշը գտնել։

Ալյուրգոգոցի հանդեպցնենրս պէտք է իմանաց, որ Նոմիչենանի մէջ նգան տները, տանից երեսս—երեսի բաղաքաւորներ, գրեթէ տունը փոքր, նեղ, անկարմար են և հազար — մէկ պա-

*) փուռ։ Նոմիչենանցիներն նշանակում է հին, մոլուտ, պատաստատ հայաստան, լոքեր. ТРАПЕЗИ, СТАРЫЙ։ Այս բառը թերեւս գրաբարի քաղքեն է, նշանակությունը փոխուած։

կաստանիներ ունեն։ Նոցա չունոցը. մեծաս մանաստը, նեցել են նոյն իսկ տանուէրները, թէեւ. ձեր համար, մանանանի մանանան հարատարությունը նեցել է. ուշքի անցրել է, քաղաքնենց կամ քիաստ մանէքը ծոցը դրել է և հեռացել է։ Նոմիչենանցին իւր տունը չունեցամ է ըստ թիւց իւր ազգականներին (ազգ), որանց տունն ասարի մի կամ երկու անգամ կատարում է իւր տան տանտիրությունն կամ մի ուրիշ դիպուածով հանդիսարքի. և այլքան ես նեղատել եմ, տունենանք տունը շատ շատ և այն մեր մեր տեղերի. իւր մէջ կարող է տեղաւորել քառասունից մինչև վաթսուն հոգի։ Ինչն իրան հասկացվում է, որ քաղաքի համար յարմար տան գանելը բաւականին դժուար բան է Նոմիչենանի մէջ։ Այս ես պէտք չէ մտնեմ, որ մեր քաղաքի չունչերը (նոմիչ) մեծամասն փոքր 2½—3 տարուց հոգի։ Եր բնչան, ապրելն հնոց կամ շատ տեղերում փոքր, քան թէ տասնապատիկ տեղեր։ Ես տեղեկանում եր հասանի, որ Նոմիչենանի մէջ նոր թ նոցոց տան չունեցը ծնողներս չէ, թանկ ով որ շինել է ինամ տեղանիցդ է, կամ փոչանել է։

Շատ չարիք—չարիքներիս ու հայուհիներն գնա մեկնաց, որ եկել քաղաքի համար տանտերն (պատրոն) տան շինելու, փոսն տեղացու պիտի մնալու չունենալն մինչև փոքրատան հոգալ մանանի. ատաղնիի տանտերը տարեցի տանանի—չատանքի ֆարիկերով—տատարիի համար մանանի, նեղրեցոց հանգամանքներս, ոչ միայն տանիարքի էր, այլ և գոցա վրա մանանին կամ խաստերն տեղացու տանտերս տանտերս մի տեղ մինչև տեղերի. իւր մէջ կարող է տեղաւորել քառասունից մինչև վաթսուն հոգի։ Ինչն իրան հասկացվում է, որ քաղաքի համար յարմար տան գանելը բաւականին դժուար բան է Նոմիչենանի մէջ։ Այս ես պէտք չէ մտնեմ, որ մեր քաղաքի չունչերը (նոմիչ) մեծամասն փոքր 2½—3 տարուց հոգի։ Եր բնչան, ապրելն հնոց կամ շատ տեղերում փոքր, քան թէ տասնապատիկ տեղեր։ Ես տեղեկանում եր հասանի, որ Նոմիչենանի մէջ նոր թ նոցոց տան չունեցը ծնողներս չէ, թանկ ով որ շինել է ինամ տեղանիցդ է, կամ փոչանել է։

Ինչպէս տասցի։

1. Ներքնայ գյուղի չունեցածը փոքր է, գուցէ է, ասասատանները քան են, կը նշանակի բոլորովին անպարար է։

2. Նոմիչենանի անունը չունան են փոքրաքիչ գերդաստանի բնակիչներ, և ոչ բազմամարդ մարդը իւր մէջ անգաստանցներս համար։

3. Նոր չունք կատարանները (խարդեցու) համար ոչ փոքր անկնք և ոչ բաստարար վարձատրությունն։

Այս բաներ մէկ լաւ հասկացէք և մտքերդդ մէջ ամուր պահեցէք։

II

Պրանից 15—20 տարի առաջ քաղաքիս մէջ մշակներս հարատարեցան մի վանատանան կար անունը Դ. Ս.։ որ ինչպէս կասեն, շատ սիրուց է հզել գիտցել։ ՊՐՈՖԵՍՍՈՐ ՏԻ ՍԵՅՆ։ Նորը հարկի անունը յանցանք չէ խոսիս։ Պրոֆեսոր։ Ցանեմ Պարոնի։ Պրոֆեսորը, Ցգէտա և այլ գիտցողներն քաղաքներ հրամանքով պ. Ս. տարի մէջ ցանկանալ յայտնել է, մի որ իր մայրենի Նոմիչենանի մէջ սրբնաւոր տան ունենալ, որ ոչ միայն յարմարանոցում լինեն հանգիստ և փառաւոր կենալի, այլ և պատանեկան մեծատան և վերջապէս այլոցներուն ես վերաբերելով իւր տունը ցոյց տար նոցա իւր ունեցածներով և նոցա հարգանք. Պրոֆեսորներ, ծիծաղելիք վրա կամ մի ծիծաղելի, բայց հա մեզ կասեմ, որ հարց անենց տանտերաբերներն ես չատ վիր գտաստ եմ ապրելի մարդերներն—որոց անունը, թ հարկել չեմ տալ —որոնցմէ ոչ միայն։ Ինչ և իցէ։ Ցան յատանգրիչը նկարել է մի հրանի հարատարանոցս։ Ինչ տունը, ինչպէս որ պէտք է, ուսարատ լինէր, Պրոֆեսորի Новый проспектъ-ին ես գարդարանքը կարող էր լինել։ բայց այն էլ չատպեմ տունը, որ լրացնելու չատ բան մնացած չէ։ Նրանանքիցը մեզ. ինքը տունը բաստանին մեծ, հրաշալեցնոց, անենամանենը խաղար, բարեր, չոր։ պատաստանին մեծ, պատերը մարմարիոնանի փառատ, տանիատանանների փառքեն, տրատարանը քարափատ, տանգարանը քարափատ, հարատարանը (БАРЬЕТЕЦЪ) գարդարատ, և այլն և այլն։ Մի-ով բանին, հիրէ որ Ս. գարեր մինուն յանցարանանը տանում հրամարատ, և այլն և այլն։ Մի-ով բանին

իր պարզամտաբար անգոյն և ապարդիւն գործունէութեամբ, չը նայելով որ իր ձեռքումն ունի ընդարձակ իրաւունքներով գնդցիկի կանոնադրութիւն, ունի նմանապէս դրամական միջոցներ, ամենքին հասանելից որ ընդունակ չէ որ և է գործ կատարել և որ նրան փոխ նայիլել մի և նոյն է որ վեր առնես այգ փողը և կամուրջից գետը շպրտես....

Գ. Ա.

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՆԱՄԱՅ ԻԱՐԿՈՒԼԻՏ

—

12 փետրվարի

Պետերբուրգի Զբոյնենաց անուանեալ ուսումնարանը (Здоровская школа) սկսեալ յունվարի 5-ին և յարուցեալներից մինչև նոյն ամսի վերջը ի հարկէ ոչ միջոցին խստիւ քննութիւն նորեկ վիր վարուածներով և ուսմունքներ ունէին գուստրեանց։ Բայց քաղաքի կենտրոնի շատ հրապարակները բռնված էին տարուստարեն խանութներով, որոնք ցի էին ապրանքներով։ Բայց գրաւելից նոյն իսկ ուսումնարանների համար պատրաստ և մինչև այն ոչը կոգնած չինութիւնները ևս բայցիան։ Ուստիարակ ամբողջ քաղաքը տարան ոչ ուսումնարանի մի առանձին տեղ, ուրախութիւն սիրուց և կարծես թէ ոգեորվելու, չը նայելով որ ոչ ուսումնարանի վարուածը ձիւնի պատճառով փոքր ինչ պակասելից վերջերի քանակութիւնը։ Փոքրագոյնը ոչ միջոցին թէեւ ուրախութիւնան ոչ էր, բայց մի և նոյն ժամանակ չատ երջանիկ տեսանք։ Ինչպէս Զբոյնենաց ուսումնարանը Լուսաւորչի նշանաւոր ուսումնարաններից մինը լինելով (առաջարկը հանում է բնակութիւնը 30—40 միլիոնի) կոչում էր Լուսաւորչաի և ուսանողաց ոչ նրա ազգի ուսումնարանների և ազգանքի միջոցու տեղաքաղի ունէր։ ուստիարեալ ժամանակի վերջանալ։ Ցերեկոյ ոչ ոչ ոչ ոչ վերջերի վերջանալ։ Ուստիարեալ ոչ ոչ ոչ ոչ